Tekst: Per Flåthe **Foto:** Per Flåthe og Torbjørn Berg

Gjenskaper vikingetida: Eivind Kleppo studerer en ferdigfrest sidestolpe til portalen som skal pryde Gildehallen i Borre. Fresen som lager mønsteret er datastyrt, og kun siste finpuss foregår for hånd.

Nytt møter gammelt: Når den gamle Gildehallen skal gjenskapes brukes både tegninger, data og treskjæringer. Her ser vi historien fra diktet Skirnesmål om guden Frøy og hans frieri til jotnekvinnen Gjerd, som ikke er uproblematisk.
Ill/foto: Artikon/www.kulturarvvestfold.no/Vestfold fylkeskommune

Får fres på vikingtida

Over tusen år gamle vikingmønstre går hånd i hånd med datastyrt høyteknologi, når det stolte vikingbygget Gildehallen i Vestfold skal gjenskapes.

Det er lite som minner om gildehall på tomta i dag, bare noen steinkast fra de kjente Borrehaugene ved Horten der vikingkonger er gravlagt. Faktisk ser det mer ut som et trelastlager. Men det er for det utrente øye.

Blant stablene med plank og bjelker i ymse prefabrikkerte lengder og tykkelser, ligger det fire enorme stokker. De er rikt utsmykket. For de innvidde viser de fortellingene om ynglingekongeslekta, født av guder og jotner, som til slutt inntar tronen i sin egen gildehall i året 822.

– Her skal det reises en prakthall som ingen har sett maken til siden vikingtida. Egentlig ville vi ha bygd den inne ved Borrehaugene, men det er fredet område, forteller prosjektleder Espen Schanche.

MEN MØNSTRENE, som Espen varsomt lar hendene gli kjærlig over, er ikke skåret ut for hånd av en kyndig treskjærer. Resultatet skyldes høyteknologisk presisjonsarbeid med en diger fresemaskin og avansert data. – Jeg tror vikingene ville satt stor pris på hvordan vi har klart å kombinere moderne teknologi og deres tradisjoner. Mye tyder nemlig på de drev på med prefabrikkering når vi ser hvordan de bygde først gildehaller, og seinere stavkirker. De er nemlig svært like i byggemetoden, forklarer Schanche.

På nært hold ser man at utskjæringene i stokkene ikke er et resultat av skarpe knivblader ført av kyndige hender, men hurtigroterende fresehoder. Det er nemlig en stor datastyrt fres som har gjort den helt spesielle jobben.

– JA, DET ER EN CNC-FRES (datastyrt), og den står på Kleppo Trevarefabrikk på Høgdalsmo i Telemark, forklarer Espen Schanke.

Takket være fresen, kan grovarbeidet med utskjæringer gjøres unna i en fei.

– Vi sparer enormt med tid. Faktisk ville det ikke vært mulig med slike utskjæringer uten denne teknologien. Det hadde rett og slett kostet for mye. Men det er likevel en treskjærer som gjør den siste finishen på stokkene, sier Espen.

Han antyder at en treskjærer ville ha holdt på i minst to år bare med utskjæringene på stokkene som skal bære taket til Gildehallen. I tillegg kommer portalen og sidebord.

På spørsmål om hva som paret over tusen år gamle mønstre med moderne produksjonsteknologi, svarer Espen at det var rene tilfeldigheter.

– Faren til treskjærer Per Hillern, Odd Hillern, er spesialist på software til slike freser. Dette ble koblet sammen med Kleppo Trevare, som bruker en slik fres til produksjon av trapper.

Andre ble koblet inn for å utvikle programmer for å frese ut mønstre på de runde stokkene. Gjenskapelsen av norsk kunst for mer enn tusen år siden er ikke bare noe som engasjerer norske hoder. Softwareutvikleren holder faktisk til i Algerie.

GILDEHALLEN I BORRE

- Settes opp i Voldskogen nord for Midgard historisk senter i Vestfold. Skal stå ferdig i 2012.
- Bak prosjektet står Vestfold fylkeskommune, Midgardsenteret og Kulturarv Vestfold.
- Budsjettet var opprinnelig på ti millioner. I tillegg har kommet seks millioner, bl.a. fra tippemidler.
- Taket skal bæres av fire stokker, med rike utskjæringer framstilt av en datastyrt fres hos Kleppo Trevarefabrikk i Telemark.

– Det passer jo ganske bra, for vi vet at Harald Hardråde besøkte Nord-Afrika, slår Espen fast.

ESPEN SCHANCHE LIKER å prate, og godt er det. Etter at folk har hørt om det helt spesielle prosjektet, ramler besøkende inn rett som det er.

Det amerikanske ekteparet Barbara og Terry Oscar Romundstad fra St. Louis Missouri, får omvisning mens vi er på besøk. Amerikanske lovord svever over byggeplassen.

– Dette er rett og slett fantastisk. På denne måten blir historien levende, og formidlet på en god måte, sier Terry.

Han er mer enn gjennomsnittlig interessert i vikingtida. Hjemme i Missouri er han leder for en klubb som satser på slektshistorie som går helt tilbake til den tid da nordmenn i langbåter for land og strand rundt.

– Jeg har norsk blod i årene. Slekta mi kommer fra Møre, forklarer han.

EIVIND KLEPPOS TRAPPEVERKSTED holder på Høgdalsmo i Telemark. Det er der de siste dataene legges inn før stokkene freses ned og tredimensjonale mønstre trer fram.

– Stemmer det at du bare kan skanne inn et bilde, og så gjør fresen resten?

– I prinsippet ja, men det må nok noe mer programmering til, sier Eivind.

Fresen tar store deler av rommet. Men så skal den kunne behandle stokker på nær meteren i diameter. Tettvokste furustokker som kommer fra de dypeste skogene i Telemark. Trevirke som vanlige snekkere sjeldent eller aldri kommer i kontakt med i dag.

Eivind er snart ferdig med sin jobb. Én portalbue gjenstår. Men oppmerksomheten rundt hans spesialitet har ført til at folk utenfor Norge også har funnet fram til verkstedet i Telemark. Blant annet har folk på Island benyttet seg av hans tjenester i forbindelse med nye portaler.

Så kanskje kan «sagaornamenter» snart føyes til verkstednavnet på Høgdalsmo?

sondag@dagbladet.no